

PAULO COELHO - ALCHYMISTA

Vytvořeno v rámci projektu Gymnázium Sušice – Brána vzdělávání II

Autor: Mgr. Edita Krouská

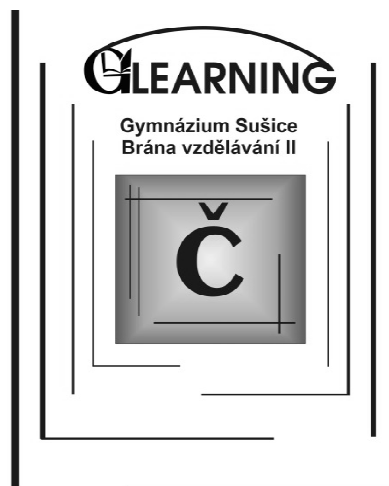
Škola: Gymnázium Sušice

Třída: 4. ročník čtyřletého studia

Předmět: Český jazyk - literatura

Datum vytvoření: listopad 2013

Označení: VY_INOVACE_32_CJ-1_11

Anotace a metodické poznámky:

Materiál obsahuje pracovní list určený k rozboru textu. Pracuje s ukázkou z uměleckého díla Alchymista. Následují úkoly vztahující se jak k samotné ukázce, tak i k širšímu kontextu autorovy tvorby, včetně zasazení díla do kontextu světové literatury. Součástí materiálu je i možné řešení, tedy odpovědi na zadané otázky. Pracovní list je vhodný jako příprava k ústní části společné maturitní zkoušky z českého jazyka.

Zdroje a použité materiály:

1. COELHO, Paulo. Alchymista, překlad Pavla Lidmilová, Argo, Praha, 1999, 141 stran, ISBN 80-7203-241-0
2. POLÁŠKOVÁ, Taťána. Literatura – přehled středoškolského učiva, nakladatelství VYUKA.cz, edice MATURITA, Třebíč, 2012 – dotisk 2. vydání, 207 stran, ISBN 80-902571-6-X

Obrázky a schémata byly vytvořeny pomocí nástrojů programu MS Word, 2007.

Materiály jsou určeny pro bezplatné používání pro potřeby výuky a vzdělávání na všech typech škol a školských zařízení. Jakékoliv další využití podléhá autorskému zákonu.

PAULO COELHO - ALCHEMISTA

„Proč vám říkají Alchymista?“

„Protože jím jsem.“

„A v čem se zmýlili jiní alchymisté, kteří hledali zlato a neuspěli?“

„Pořád hledali jenom zlato,“ odpověděl jeho společník. „Hledali poklad svého Osobního příběhu a nepřáli si ten Příběh prožít.“

„Co ještě potřebuji vědět?“ naléhal chlapec.

Ale Alchymista dál pohlížel k obzoru. Za nějaký čas se sokol vrátil s potravou. Vyhloubili dolík a v něm rozdělali oheň, aby nikdo nezahlédl světlo plamenů.

„Jsem Alchymista, protože jím jsem,“ řekl chlapcův průvodce, zatímco chystali jídlo. „Naučil jsem se této vědě od svých předků a ti také od svých předků a tak dále až ke stvoření světa. Tenkrát veškerá věda o Velkém díle mohla být vepsána na pouhý smaragd. Lidé však prostým věcem nepřikládali důležitost a začali sepisovat pojednání, výklady a filozofické studie. Začali také tvrdit, že znají cestu lépe než druzí. Smaragdová deska však žije dodnes.“

„Co na ní stálo psáno?“ vyptával se Santiago.

Alchymista začal něco kreslit do písku a ani ne za pět minut s tím byl hotov. Při pohledu na něj si Santiago vzpomněl na starého krále a na náměstí, kde se jednou potkali; zdálo se mu, jako by od té doby uplynuly už celé věky.

„Tohle stálo na Smaragdové desce,“ řekl Alchymista, když dopsal.

Santiago přistoupil blíž a četl slova v písku.

„Je to kód,“ řekl poněkud zklamán Smaragdovou deskou. „Připomíná mi to knihy toho Angličana.“

„Ne,“ odpověděl Alchymista. „Je to jako let krahujců; nemá to prostě být pochopeno rozumem. Smaragdová deska je přímý přechod k Řeči světa. Učenci pochopili, že tento přirozený svět je jenom obraz a otisk Ráje. Prostá existence tohoto světa je zárukou, že existuje nějaký dokonalejší svět. Bůh jej stvořil proto, aby lidé skrze viditelné věci mohli pochopit jeho duchovní ponaučení a divy jeho moudrosti. To je to, čemu říkám Čin.“

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

ZADÁNÍ ÚKOLŮ

1. Urči literární druh a žánr:
2. Charakterizuj jazykové prostředky:
3. Charakterizuj postavy vystupující v ukázce:
4. Jaká je kompozice díla? Ze které části je ukázka?
5. Definuj hlavní motivy celého díla:
6. Zamysli se nad poselstvím díla:
7. Zařaď ukázkou do kontextu autorova díla:
8. Charakterizuj světovou literaturu v době vzniku tohoto díla:
9. Vypiš některé citáty, které tě v knize zaujaly, a pokus se je vysvětlit:

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

MOŽNÉ ŘEŠENÍ ÚKOLŮ

1. Urči literární **druh** a **žánr**: **epika, román**

Podle Aristotelovy poetiky rozlišujeme tři základní literární druhy – epika, lyrika a drama. **Epika** je literární druh, v němž je skutečnost ztvárněna vypravováním příběhu. Obvykle mívá dvě složky – řeč autorskou (vypravěč) a promluvy jednotlivých postav.

Román je prozaický žánr, ve kterém se hlavní dějová linie dále větví, je rozvíjena motivy vedlejšími, epizodními. Druhy románu určujeme podle různých kritérií, například podle času děje (např. román historický), podle tématu (např. válečný) či podle formy (např. román v dopisech). Kniha bývá označována jako román, je však nevelkého rozsahu a svou sevřeností připomíná novelu. Objevuje se tu jen omezený počet postav a jedna hlavní dějová linie bez epizod. **Novela** je epický prozaický žánr zpravidla středního rozsahu, jehož základ tvoří poutavý příběh s výrazným zakončením. Za zakladatele novely je považován G. Boccaccio.

2. Charakterizuj **jazykové prostředky**:

Kniha je psána **er-formou** (nadosobní vypravěč), **spisovným jazykem**. Větná stavba je pestrá, najdeme složitá souvětí s polovětnými konstrukcemi i krátké větné ekvivalenty. Častá je i přímá řeč, občas i bez uvozovacích vět (viz začátek ukázky).

Některé výrazy jsou psány s **velkým počátečním písmenem**, například Osobní příběh, Řeč světa, Univerzální řeč, Vesmír, Ruka, Tradice, Rádce oázy, Sklenář, Vůdce karavany, Historie světa, Duše světa a podobně. Je to hlavně pro zdůraznění důležitosti, u osob pak tímto způsobem autor nahrazuje jméno.

V textu se vyskytují výhradně spisovné výrazy, a to i v řeči postav. Doba, ve které se příběh odehrává, není přesně určena, ale zeměpisné reálie jsou pravdivé. Najdeme **názvy španělských i afrických měst** či míst (Tarifa, Tanger, Sahara, Al-Fajjúm). Jsou tu i **arabské výrazy**, například Maktub (tak stojí psáno).

3. Charakterizuj **postavy** vystupující v ukázce:

Hlavní postavou je **Santiago**, mladý pastýř. Do svých šestnácti let navštěvoval kněžský seminář, rodiče chtěli, aby se stal knězem. Santiago ale nechtěl být knězem, chtěl cestovat a poznat svět. Otec mu nakonec porozuměl, dal mu peníze na ovce, a chlapec tedy putoval se svým stádem, četl knihy, které si vždy na cestách vyměňoval za jiné. Rád poznával nová místa a seznamoval se se zajímavými lidmi. Uměl naslouchat moudrým lidem a vnímat znamení života. Kromě toho, že byl zvědavý, prokázal také trpělivost a odvahu. Od Alchymisty se učil, jak skrze smysly vnímatelné věci dojít k duchovnímu poučení. Pochopil, že lidský život má individuální smysl i univerzální platnost a že člověk může vzít život do svých rukou, když bude poslouchat intuici.

Další významnou postavou je **Alchymista**. Říká se o něm, že je mu dvě stě let. Je černě oděný, jezdí na bílém koni, na levém rameni má sokola. Hlavu mu zdobí turban a obličej má zahalený šátkem. Hovoří mocným hlasem a jde z něj trochu strach. Po setkání se Santiagem zkoušel chlapcovu odvahu, protože ví, že ta je důležitá pro toho, kdo hledá Řeč světa. Alchymista je velice moudrý, svou moudrost získal od svých předků. Když zjistí, že Santiago je hoden pouti za svým snem, učí ho rozpoznávat znamení. Předá chlapci mnoho zkušeností a naučí ho dívat se kolem sebe otevřenými očima.

V ukázce je zmíněn i **Angličan**. Toho Santiago potká při své pouti za pokladem. Angličan chlapce zaujal, protože věděl o znameních, rozuměl moci kamínků a hledal Alchymistu. Jeho úkol na tomto světě byl však trochu jiný, proto se Alchymista zjevil Santiagovi a ne Angličanovi.

4. Jaká je **kompozice** díla? Ze které části je ukázka?

Román je nevelkého rozsahu, svou sevřeností a malým počtem postav připomíná spíše novelu. Je uveden **věnováním** tajemnému J., Alchymistovi, který ovládá všechna tajemství Velkého díla. Následuje **úryvek z Evangelia sv. Lukáše**. (Že by tajemným J. byl sám Ježíš?) V **prologu** se dozvídáme o tom, jak si Alchymista listuje v knize Oscara Wilda a nachází příběh o Narcisovi. Ten se denně zhlížel v tůni a nemohl se na svou krásu vynadívat. Po Narcisově smrti tůň plakala, ale ne pro jeho krásu (té si sama nevšimla), spíše proto, že v hloubi jeho očí se vždy zrcadlila její vlastní krása. Dále následuje samotný příběh, rozdělený do dvou částí. Závěrečný **epilog** informuje o tom, co se stalo poté, co hlavní hrdina našel u pyramid svůj poklad. Vrátil se do Španělska, vykopal truhlu plnou peněz a těšil se na to, jak poputuje zpátky do Afriky za svou milovanou Fátimou.

Příběh začíná ve Španělsku. Mladý **pastýř Santiago** nocuje se svým stádem ovcí v polorozbořeném kostele kdesi v Andalusii. Už podruhé se mu zdá stejný sen o tom, že u egyptských pyramid najde poklad. Nechá si od cikánky sen vyložit a slíbí jí za to desátek z pokladu. Desetinu svých ovcí dal starci, který se mu představil jako Melchisedech, salemský král. Stařec zná Santiagův příběh, jména jeho rodičů, zážitky z dětství. Řekne mu, aby se nebál snít a jít prožít svůj **Osobní příběh**, dokud je mladý, se stářím totiž přijde pesimismus. Dal mu dva kamínky – bílý urim (ano) a černý thumim (ne), které mu pomohou při rozhodování. Musí však **sledovat znamení**. Santiago prodá zbytek ovcí a odjede z Tarife lodí do Afriky, kde ho okradou. Přes půl roku pracuje ve městě Tanger u **sklenáře**, který celý život sní o cestě do Mekky, ale nikdy ji nepodnikne, protože kdyby uskutečnil svůj sen, neměl už by pro co žít. Santiago mu pomůže s podnikáním, zavede mu před obchod stojan na vystavování skleněných výrobků, nechá ve sklenicích servírovat čaj, a tím vším se zvýší počet zákazníků. Santiago šetří peníze, ale už nechce hledat pyramidy, chce se vrátit do Španělska a zase si koupí ovce. Potkává však tajemného Angličana, který rozumí řeči znamení, zná kamínky urim a thumim a hledá alchymistu. To Santiaga znovu přesvědčí pokračovat v cestě. S karavanou (asi 200 osob a 400 zvířat) se dostane do Egypta. Tam **v oáze** potká dívku **Fátimu** a zamiluje se do ní. Jednoho dne přečte znamení z pouště – z letu ptáků (krahujců) pozná, že oáza bude napadena nepřítelem. Kmenoví vůdci mu nejprve nevěří, ale pak ho poslechnou a se zbraní v ruce čekají na nepřítele. Oáza je opravdu napadena, díky Santiagovu varování byl však nepřítel přemožen. Santiago je odměněn 50 zlaťáky a nabídkou stát se v oáze Rádcem. Mezitím se však Santiago setká s **Alchymistou**, který mu nabídne, že ho doprovodí k pyramidám. Santiago nechce opustit Fátimu, největší poklad svého života, ale Alchymista mu vysvětlí, že když nenaplní svůj Osobní příběh, po zbytek života po něm bude toužit. Vypraví se tedy k pyramidám. Cestou ho Alchymista učí pozorovat a vnímat znamení, rozumět Řeči světa. Kousek před cílem jsou zajati a Santiago přijde opět o všechny své peníze. Alchymista použije lež, že on je jen průvodcem, že pravý alchymista je Santiago, který se umí proměnit ve vítr. Vůdce kmene jim tedy slíbí svobodu, pokud to dokáže. Santiago se však neumí proměnit ve vítr. Prosí poušť, vítr, oblohu, Slunce, a nakonec i Ruku, která všechno napsala. „Když něco chceš, celý Vesmír se spojí, abys toho dosáhl.“ Santiago se dokázal proměnit ve vítr. (Vítr ho zahalil oblakem prachu a Santiago se najednou objevil na druhém konci tábora.) „*Chlapec se pohroužil do Duše světa a viděl, že Duše světa je částí Duše Boží, a viděl, že Duše Boží je jeho vlastní duší. A že tedy může konat zázraky.*“ Byli propuštěni ze zajetí. Alchymista v klášteře proměnil olovo ve zlato, jeden díl dal mnichovi, jeden Santiagovi, jeden si vzal sám a poslední díl nechal u mnicha pro případ, že by ho Santiago na zpáteční cestě potřeboval. Zhruba po měsíci putování se Alchymista s chlapcem rozloučil. K pyramidám došel Santiago sám. Pozoroval znamení a

na místě, kde se rozplakal, uviděl skarabea. Začal kopat, ale poklad nenašel. Objevili se nějáci muži a okradli ho o zlato od Alchymisty. Vysmáli se mu, že zde hledá poklad. Jeden z lupičů mu řekl, že přesně na tomto místě se mu také dvakrát po sobě zdál sen o tom, že kdesi ve Španělsku v polorozbořeném kostele pod fíkovníkem je zakopaný poklad, ale že není tak hloupý, aby putoval přes celou poušť jen proto, že se mu zdál nějaký sen. Santiago vše pochopil. Usmál se, protože věděl, že poklad je doma.

Ukázka je z části, ve které se Santiago s Alchymistou vydávají na cestu k egyptským pyramidám. Santiago dostává rady ohledně toho, co je v životě podstatné a co ne.

5. Definuj hlavní **motiv** celého díla:

Román připomíná pohádku. Téma **putování** za zakopaným pokladem je známé už například z Pohádek tisíce a jedné noci. Za pohádkovým příběhem je však skryto **symbolické poselství**, které nás nabádá k **uskutečnění svých snů, naplnění vlastního osudu**, podnikání cesty životem, **pozorování znamení** a naslouchání moudrým lidem. K takové cestě je zapotřebí **odvaha** a **trpělivost**. Důležitá je i **láska**, která je nad všechny poklady světa.

6. Zamysli se nad **poselstvím** díla:

Přečtení knihy přiměje čtenáře **přemýšlet** více o tom, co je v životě **podstatné**. Jak říká Alchymista, lidé by měli opět začít přikládat důležitost prostým věcem a jednoduchým životním pravdám. Měli bychom se pozorněji **dívat** kolem sebe a snažit se **porozumět znamením**. Měli bychom být **trpěliví** a **odvážní**, ochotní naslouchat druhým a uskutečňovat svá přání. Autor touto knihou vybízí čtenáře k **naplnění vlastního osudu** a k hlubšímu poznání světa, ve kterém žijeme.

7. Zařaď ukázkou do **kontextu** autorova díla:

Paulo Coelho je současný brazilský spisovatel. Román **Alchymista** vyšel v roce 1988 (do češtiny byl přeložen až v roce 1999). O rok dříve vydal Coelho knihu **Poutník – Mágův deník**, která byla inspirována jeho poutí do Santiaga de Compostela. Světový úspěch mu přinesl až Alchymista. Po něm následovaly další knihy, například **U řeky Piedra jsem usedla a plakala** (1994), **Veronika se rozhodla zemřít** (1998), **Ďábel a slečna Chantal** (2000), **Jedenáct minut** (2003) či **Čarodějka z Portobella** (2006). Všechny jeho knihy

nabádají čtenáře k zamyšlení nad způsobem života, postavy jeho děl vybočují ze zaběhnutého stereotypu. Kromě románů napsal celou řadu esejí a fejetonů.

8. Charakterizuj **literaturu** v době vzniku tohoto díla:

Román byl v Brazílii vydán v roce **1988**, stal se největším brazilským bestsellerem všech dob. Byl přeložen do 34 jazyků a prodalo se kolem 10 milionů výtisků.

Ve světové literatuře se od 70. let prosazuje **postmoderna**. Jejím základem je pluralita názorů či pohledů na svět a umění. Literatura často pracuje s prolínáním žánrů, experimentuje s jazykovou stránkou textu, prosazují se sci-fi či fantasy žánry. Autoři ve svých dílech často citují jiné autory a jejich díla.

Tento román má blízko k tzv. **magickému realismu**. Jde o literární směr, ve kterém se prolínají iluzivní prvky (sny, mýty) s reálnou skutečností. Prosadil se především v Latinské Americe ve druhé polovině 20. století. Za stěžejní dílo magického realismu považujeme román **Sto roků samoty** od kolumbijského spisovatele **Gabriela Garcíi Márqueze**. Knihy tohoto typu obsahují magické a mýtické prvky, mnohdy dochází k prolínání více časových rovin, k opakování minulosti v přítomnosti. Děj se odehrává v tzv. bezčase, tedy v době blíže nespecifikované.

V **českém** prostředí je období 70. a 80. let dobou **normalizace**. Literatura je rozdělena na tři proudy – **oficiální** (Vladimír Páral, Bohumil Hrabal, Jiří Švejda, Zdeněk Zapletal), **exilovou** (Josef Škvorecký, Milan Kundera) a **samizdatovou** (Ludvík Vaculík, Václav Havel).

9. Vypiš některé **citáty**, které tě v knize zaujaly, a pokus se je vysvětlit:

„Někdy je lepší nechat věci tak, jak jsou.“ (str. 35)

„Musíš dávat pozor na znamení. Bůh vyznačil na světě cestu pro každého člověka. Teď jenom musíš pozorně sledovat tu svou.“ (str. 37)

„Když něco chceš, celý Vesmír se spojí, abys toho dosáhl.“ (str. 45)

„Obávám se, že kdybych uskutečnil svůj sen, neměl bych už proč žít.“ (str. 57)

„Mohu vidět věci, které už oči příliš zvyklé neuvidí.“ (str. 94)

„Zlo není to, co vchází člověku do úst, zlo je to, co z nich vychází.“ (str. 101)

„Láska nikdy člověku nebrání jít za Osobním příběhem.“ (str. 104)

„Člověk miluje proto, že miluje. Není k tomu žádný důvod.“ (str. 105)

„Je jenom jeden způsob, jak se něčemu naučit. A to činem.“ (str. 108)

„Nejtemnější chvíle nastává vždy před úsvitem.“ (str. 112)

„Když před sebou máme velký poklad, nikdy to nepoznáme.“ (str. 113)

„Vše je jedno.“ (str. 114)

„Oči ukazují sílu duše.“ (str. 114)

„Ten, kdo zasahuje do Osobního příběhu druhých, nikdy neobjeví svůj.“ (str. 115)

„Kdo prožívá svůj Osobní příběh, umí všechno, co potřebuje. Jenom jediné znemožňuje jeho sen: strach z neúspěchu.“ (str. 118)

„Říká se tomu Láska. Když někdo miluje, dokáže se stát čímkoliv, co bylo stvořeno.“ (str. 124)

„Dostávám víc, než si moje laskavost zaslouží.... To nikdy neříkejte. Uslyší to život a příště vám dá méně.“ (str. 129)

„Všecko, co se stane jednou, už se nemusí stát nikdy. Ale všecko, co se stane dvakrát, určitě se stane i potřetí.“ (str. 129)

„Každý člověk na Zemi, bez ohledu na to, co dělá, hraje vždycky hlavní roli v Historii života. A obvykle o tom neví.“ (str. 131)